

Kaip keičiasi inteligento vaidmuo visuomenėje?

Žodis „inteligentas“ reiškia žmogų – šviesos skleidėją, šviesuolį. Tai reiškia, kad tikrojo inteligento vaidmuo – atskleisti ir ginti tiesą, mokyti ją pažinti kitus. Lietuvos kultūros istorijoje inteligentai, būtent rašytojai, atliko svarbų vaidmenį, siekdami kurti nepriklausomą Lietuvos valstybę, bet yra atvejų, kai, atvirksčiai, skleidė melą, pataikavo okupantų valdžiai.

Inteligentas – tautos žadintojas

XIX a. antroji pusė Lietuvos istorijoje vadinama tautinio atgimimo laikotarpiu. Kai Rusijos caro valdžia numalšino 1863 metų sukilimą, nužudė jo vadus ir uždraudė lietuvišką spaudą, mokyklas, Lietuvos žmonės, inteligentų (pirmiausia rašytojų) skatinami, ėmė priešintis, kad išsaugotų lietuvių tautą. Į šią veiklą įsijungė daug šviesuolių, vienas jų poetas, publicistas Vincas Kudirka. Tai tipiškas to laikotarpio inteligento pavyzdys. Iš pradžių jis mokėsi kunigų seminarijoje, vėliau apsisprendė tarnauti lietuvių tautai, tai yra savo kūryboje kvietė nepasiduoti rusifikacijai, ginti ir saugoti gimtąją kalbą, juokėsi iš caro žandarų, persekiojančių knygnešius. Vienas didžiausių V. Kudirkos nuopelnų – laikraštis „Varpas“, jį rašytojas redagavo, rašė straipsnius, kuriuose stengėsi kuo plačiau šviesti lietuvius, kvietė bendradarbiauti, o tuos, kurie vengė dirbti Lietuvai, išvadino „kinkadrebiais“. „Varpe“ V. Kudirka išspausdino gana sentimentalų straipsnį „Iš mano atsiminimų keletas žodelių“, kuriame prisipažįsta sieloje patyręs tokį didelį vidinį sukrėtimą, kad net apsiverkė. Šį išgyvenimą sukėlė laikraštis „Aušra“, kurį perskaitęs straipsnio autorius tiesiog praregėjo – suprato, kad jis yra lietuvis ir privalo tarnauti savo tėvynei. Anot V. Kudirkos, jis pasijautė tarsi sūnus palaidūnas, kuris buvo palikęs savo motiną Lietuvą, o perskaitęs J. Basanavičiaus žodžius „Aušroje“ suprato savo klaidą ir nusprendė ją ištaisyti, įsipareigojo įsijungti į literatūrinę veiklą. V. Kudirkos idealai ir tikslai iki šių dienų liko aktualūs, jie įamžinti Lietuvos himne:

Ir šviesa, ir tiesa

Mūs žingsnius telydi.

Šie žodžiai yra kaip kelrodis ne tik inteligentams, bet ir kiekvienam Lietuvos žmogui.

Inteligentas – tautos migdytojas

Deja, ne visada lietuvių rašytojai vadovavosi V. Kudirkos idealais. Po Antrojo pasaulinio karo Lietuvai praradus nepriklausomybę inteligento vaidmuo iš dalies pasikeitė, nes atsirado tokių, kurie ėmė akylai pataikauti sovietų valdžiai ir aukštinti komunistų partiją. Tokius inteligentus galima vadinti tautos migdytojais. Savo kūryboje jie smerkė praeitį, žmones, gynusius lietuvių tautą, kovojusius už nepriklausomybę, vadino nacionalistais, o garbino Lenina, su patekančia saule Lietuvai lygino Staliną. Salomėja Nėris netgi sukūrė poemą apie Staliną. Palankius sovietų ideologijai rašytojus valdžia apdovanodavo, bet visuomenė tokius „inteligentus“ slapta kritikuodavo ir smerkdavo. Inteligentai prisitaikėliai reikšmingo vaidmens negalėjo atlikti, nes jais mažai kas tikėjo, jie buvo laikomi tautos išdavikais.

Inteligentas – „migdantis“ žadintojas

Sovietmečiu daugelis rašytojų daugiau ar mažiau sukurdavo tekstų, kuriuose pašlovindavo komunizmo „statytojus“. Kaip žinoma, šie tekstai buvo suprantami kaip priedanga ar priemonė cenzūrai „migdyti“, nes be jų buvo sunku išleisti knygas. Rašytojai, stengdamiesi išreikšti meilę Lietuvai, jos tradicijoms, istorijai, ėmėsi gudrybės – rašė užuominomis, o skaitytojai jas suprasedavo. Tokiu būdu atsirado vadinamoji ezopinė kalba. Pavyzdžiui, Justinas Marcinkevičius yra parašęs kūrinių, kuriuose aukštino komunizmą, bet kur kas svarbesnis jo indėlis į kultūrą ta kūryba, kurioje kalbama apie pareigą savo tėvynei. Dramoje „Mažvydas“ pagrindinis veikėjas, pirmosios lietuviškos knygos autorius M. Mažvydas priešinas vokiečių valdžios įtakai, o skaitytojas, ypač žiūrovas teatre tai suprasedavo kaip užuominą apie priešinimąsi sovietų valdžiai. Poemoje „Donelaitis“ J. Marcinkevičius iškėlė poeto K. Donelaičio gyvenimo ir kūrybos reikšmę ir

metaforiškai kvietė skaitytojus sėstis prie darbo stalo, kuris vadinasi Lietuva, tai yra rūpintis lietuviybės saugojimu, dirbti Lietuvos labui. Nors J. Marcinkevičiaus kūryba šiandien yra vertinama nevienareikšmiškai, bet poeto, kaip inteligento, vaidmuo tiek sovietmečiu, tiek atkūrus nepriklausomybę buvo labai didelis, nes jis palaikė ir stiprino žmonių nacionalinį sąmoningumą.

Išvada

Akivaizdu, kad inteligento vaidmuo gali keistis, keičiantis santvarkai, bet labiausiai jis priklauso nuo žmogaus požiūrio į gyvenimą. Jeigu žmogus silpnas, nesugeba atskirti melo nuo tiesos, tai ir jo vaidmuo bus menkas, o to žmogaus, kuris vadovaujasi tikrosiomis, o ne tariamosiomis vertybėmis, vaidmuo bus svarus. Lietuvos istorijoje inteligentai iš esmės atliko labai didelį vaidmenį, nes jie savo kūriniais puoselėjo kultūrą, dalies inteligentų vaidmuo sumenko sovietmečiu dėl prisitaikėliškumo.